

Társadalomföldrajzi kihívások és adekvát
válaszlehetőségek a XXI. század
Kelet-Közép-Európájában

Nemzetközi Földrajzi Konferencia
Beregszász, 2016. március 31–április 1.

«Соціально-географічні виклики в Східно-
Центральній Європі на початку XXI століття і
пошуки адекватних відповідей»

Міжнародна наукова географічна конференція
м. Берегове, 31 березня–1 квітня 2016 р.

Social Geographical Challenges and Search for
Adequate Answers in East-Central Europe of the
21st Century

International geographical conference
Berehove (Beregszász), March 31–April 1, 2016

Társadalomföldrajzi kihívások és adekvát
válaszlehetőségek a XXI. század
Kelet-Közép-Európájában

Nemzetközi Földrajzi Konferencia
Beregszász, 2016. március 31–április 1.

«Соціально-географічні виклики в Східно-
Центральній Європі на початку XXI століття і
пошуки адекватних відповідей»

Міжнародна наукова географічна конференція
м. Берегове, 31 березня–1 квітня 2016 р.

Social Geographical Challenges and Search for
Adequate Answers in East-Central Europe of the 21st
Century

International geographical conference
Berehove (Beregszász), March 31–April 1, 2016

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute
Beregszász / Берегове / Berehove, 2016

УДК 911.3:300(4)

ББК 65.04(4)

T-32

A kötet a 2016. március 31–április 1.-jén Beregszászon megtartott „Társadalomföldrajzi kihívások és adekvát válaszlehetőségek a XXI. század Kelet-Közép-Európájában” c. nemzetközi földrajzi konferencia anyagait tartalmazza.

Збірник включає матеріали міжнародної наукової географічної конференції „Соціально-географічні виклики в Східно-Центральній Європі на початку XXI століття і пошуки адекватних відповідей”, що відбулася 31 березня–1 квітня 2016 р. у м. Берегове.

The volume contains the materials of the international geographical conference „Social Geographical Challenges and Search for Adequate Answers in East-Central Europe of the 21st Century” that took place on March 31–April 1, 2016 in Berehove.

Szerkesztőbizottság: *Berghauer Sándor, Dnyisztrjanszkij Miroszlav, Fodor Gyula, Gönczy Sándor, Izsák Tibor, Jakab Natália, Molnár József, Molnár D. István, Papp Géza, Sass Enikő, Vince Tímea.*

Редакційна колегія: *Бергхауер О., Вінце Т., Генці Ш., Дністрянський М., Іжак Т., Молнар Й., Молнар Д. С., Пapp Г., Фодор Д., Шап Е., Якоб Н.*

Edited by: *Sándor Berghauer, Myroslav Dnistrians'kyi, Gyula Fodor, Sándor Gönczy, Tibor Izsák, Natália Jakab, József Molnár, István Molnár D., Géza Papp, Enikő Sass, Tímea Vince.*

A kiadásért felel: *Orosz Ildikó* / Відповідальний за випуск: *Орос І.* / Responsible for the edition: *Ildikó Orosz*

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

For the contents of the essays published the responsibility lies with the authors.

A kötetben található tanulmányokat a konferencia Tudományos Tanácsa lektorálta.

Матеріали видання рецензовані Науковою радою конференції.

The studies of the volume were proofread by the Scientific Council of the conference.

A konferenciát és a kiadvány megjelenését a Nemzetstratégiai Kutatóintézet és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola támogatta.

ISBN 978-617-7404-01-8

© a szerzők, 2016 / © автори, 2016 / © the authors, 2016

Nyomdai munkálatok: Kálvin Nyomda, Beregszász
Felelős vezető: Lacz Csilla

A konferencia Tudományos Tanácsa

1. **Benedek József**, PhD, egyetemi tanár, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Földrajz Kar, az Egyetemi Szenátus alelnöke; Kolozsvár, Románia
2. **Dnyisztrjanszkij Miroszlav**, DSc, professzor, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Földtudományi és Turizmus Tanszék, Lvivi Ivan Franko Nemzeti Egyetem, Ukrajna Földrajza Tanszék; Lviv, Ukrajna
3. **Fodor Gyula**, PhD, rektorhelyettes, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Földtudományi és Turizmus Tanszék; Beregszász, Ukrajna
4. **Kocsis Károly**, DSc, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja, az MTA Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézetének igazgatója, az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság elnöke, a Miskolci Egyetem Földrajz–Geoinformatikai Intézetének igazgatója; Budapest–Miskolc, Magyarország
5. **Mezencev Kosztyantin**, DSc, professzor, Kijevi Tarasz Sevcsenko Nemzeti Egyetem, Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék; Kijev, Ukrajna
6. **Michalkó Gábor**, DSc, egyetemi tanár, az MTA Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézetének tudományos tanácsadója, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdaságföldrajz és Jövőkutatás Tanszék; Budapest, Magyarország
7. **Miklós László**, DSc, professzor, Zólyomi Műszaki Egyetem, Ökológia és Környezetvédelmi Kara; Zólyom, Szlovákia
8. **Nemes Nagy József**, DSc, egyetemi tanár, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Regionális Tudományi Tanszék; Budapest, Magyarország
9. **Péti Márton**, PhD, igazgatóhelyettes, Nemzetstratégiai Kutatóintézet; Budapest, Magyarország
10. **Pidhrusnij Hrihorij**, DSc, tudományos főmunkatárs, az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Társadalomföldrajzi Kutatások Részlegének vezetője; Kijev, Ukrajna
11. **Rudenko Leonyid**, DSc, professzor, az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia rendes tagja, az UNTA Földrajztudományi Intézetének igazgatója; Kijev, Ukrajna
12. **Süli-Zakar István**, DSc, egyetemi tanár, professor emeritus, Debreceni Egyetem, Természettudományi és Technológiai Kar, Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék; Debrecen, Magyarország
13. **Tkacsenko Tetyana**, DSc, professzor, tanszékvezető, Kijevi Nemzeti Kereskedelmi–Közgazdasági Egyetem, Turizmus és Rekreáció Tanszék; Kijev, Ukrajna

Наукова рада конференції

1. **Йожеф Бенедек**, PhD, професор, географічний факультет Університету ім. Бабеша–Бойаї, віце-президент Сенату університету; м. Клуж-Напока, Румунія.
2. **Мирослав Степанович Дністрянський**, доктор географічних наук, професор кафедри географії та туризму Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II, професор кафедри географії України Львівського національного університету ім. Івана Франка; м. Львів, Україна.
3. **Карой Кочіш**, DSc, професор, член-кореспондент АН Угорщини, директор Інституту географії НДІ астрономії та землезнавчих наук АН Угорщини, голова Комітету угорської науковості за кордоном при президентові АН Угорщини, директор Інституту географії–геоінформатики Мішкольцьського університету; м. Будапешт–Мішкольц, Угорщина.
4. **Костянтин Володимирович Мезенцев**, доктор географічних наук, професор кафедри економічної та соціальної географії Київського національного університету ім. Тараса Шевченка; м. Київ, Україна.
5. **Габор Міхалко**, DSc, професор, науковий радник Інституту географії НДІ астрономії та землезнавчих наук АН Угорщини, професор кафедри економічної географії та футурології Будапештського університету ім. Корвінуса; м. Будапешт, Угорщина.
6. **Ласло Міклош**, DSc, професор факультету екології та охорони довкілля Зволенського технічного університету; м. Зволен, Словаччина.
7. **Йожеф Немеш Надь**, DSc, професор кафедри регіональних наук Університету ім. Етвеша Лоранда; м. Будапешт, Угорщина.
8. **Мартон Петі**, PhD, заступник директора Національного стратегічного інституту досліджень; м. Будапешт, Угорщина.
9. **Григорій Петрович Підгрушний**, доктор географічних наук, старший науковий співробітник, завідувач Відділу суспільно-географічних досліджень Інституту географії НАН України; м. Київ, Україна.
10. **Леонід Григорович Руденко**, доктор географічних наук, професор, академік НАН України, директор Інституту географії НАН України; м. Київ, Україна.
11. **Тетяна Іванівна Ткаченко**, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу Київського національного торговельно-економічного університету; м. Київ, Україна.
12. **Дюло Дюлович Фодор**, PhD, проректор Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II; м. Берегове, Україна.
13. **Іштван Шюлі-Закар**, DSc, заслужений професор у відставці кафедри соціальної географії та територіального розвитку Дебреценського університету; м. Дебрецен, Угорщина.

The Scientific Council of the conference

1. **József Benedek**, PhD, professor, Babeş–Bolyai University of Sciences, Faculty of Geography, vice-president of the University Senate, Cluj-Napoca, Romania
2. **Myroslav Dnistrians'kyy**, DSc, professor, Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute, Department of Geography and Tourism (Berehove, Ukraine); Ivan Franko National University in Lviv, Department of Geography of Ukraine (Lviv, Ukraine)
3. **Gyula Fodor**, PhD, vice-rector, Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian Institute; Department of Geography and Tourism (Berehove, Ukraine)
4. **Károly Kocsis**, DSc, professor, corresponding member of the Hungarian Academy of Sciences (MTA); director of the MTA Research Centre for Astronomy and Earth Sciences; president of the MTA Hungarian Scientism Abroad Presidential Committee; director of the Institute of Geography and Geoinformatics at the University of Miskolc (Budapest–Miskolc, Hungary)
5. **Kostiantyn Mezentsev**, DSc, professor, Taras Shevchenko National University in Kyiv, Department of Economic and Social Geography (Kyiv, Ukraine)
6. **Gábor Michalkó**, DSc, professor, scientific consultant of the MTA Research Centre for Astronomy and Earth Sciences; Corvinus University in Budapest, Department of Economic Geography and Futurology (Budapest, Hungary)
7. **László Miklós**, DSc, professor, Polytechnic University in Zvolen, Faculty of Ecology and Environmental Protection (Zvolen, Slovakia)
8. **József Nemes Nagy**, DSc, professor, Eötvös Loránd University of Sciences, Department of Regional Sciences (Budapest, Hungary)
9. **Márton Péti**, PhD, vice-director, Research Institute for National Strategy (Budapest, Hungary)
10. **Hryhoriy Pidhrushnyy**, DSc, chief fellow scientist, head of the Social Economic Research Section at the Institute of Geography of the Ukrainian National Academy of Sciences (UNTA, Kyiv, Ukraine)
11. **Leonid Rudenko**, DSc, professor, regular member of the Ukrainian National Academy of Sciences, director of the UNTA Institute of Geography (Kyiv, Ukraine)
12. **István Süli-Zakar**, DSc, professor emeritus, University of Debrecen, Faculty of Natural Sciences and Technology, Department of Social Geography and Regional Development Planning (Debrecen, Hungary)
13. **Tetiana Tkachenko**, DSc, professor, head of department, National University of Trade and Economy in Kyiv, Department of Tourism and Recreation (Kyiv, Ukraine)

Tartalom / Зміст / Contents

Előszó.....	14
Передмова.....	15
Preface.....	16
Слово до учасників конференції.....	17
A konferencia résztvevőihöz.....	18
For the Participants of the Conference.....	19
Plenáris előadások / Пленарні доповіді / Plenary Lectures	20
<i>Kocsis Károly – Michalkó Gábor – Szabó Balázs</i> – <i>Balázs Dániel – Varga György</i> : Az európai gazdasági térségbe (EGT) irányuló nemzetközi migráció térbeli sajátosságai (2014–2015).....	21
<i>Мезенцев К. – Мезенцева Н.</i> : Міста України: мозаїка в просторі, що змінюється	34
<i>Руденко Л.Г. – Лісовський С.А. – Маруняк Є.О.</i> : Виклики і загрози просторового розвитку України на шляху до євроінтеграції	42
<i>Szász Jenő</i> : Kárpát-medencei szintű és nemzetstratégiai megközelítésű gazdasági és fejlesztési lehetőségek.....	50
Népesség- és társadalomföldrajz / Географія населення та соціальна географія / Population and Social Geography	55
<i>Antipova, Ekaterina</i> : Small Towns of Belarus: Demographic Features and Role in the Settlement System	56
<i>Balázs Dániel</i> : Mérheteretlen? – Módszerek az etnikai asszimiláció nyomonkövetésére	62
<i>Benedek Viktória</i> : Kárpátalja népességszámának alakulása 2008–2015 között.....	71
<i>Bognár Csaba</i> : Regionalitás és jogrendszer a digitális világban.....	79
<i>Csernicskó István</i> : Az állami nyelvpolitika alapjairól szóló ukrajnai törvény demográfiai háttere.....	87
<i>Erőss Ágnes</i> : Ünnepek és terek: epizódok Beregszász szimbolikus tereinek életéből.....	97
<i>Fodor, Gyula</i> : Interethnic Relationships in Transcarpathia in the Mirror of a Prominence Inquiry.....	104
<i>Гукалова І.В.</i> : Соціальна географія: контури науки в умовах викликів сьогодення.....	110
<i>Illés, Sándor</i> : Circulation of Aliens Related to Hungary.....	117

<i>Józwiak, Ignacy – Lugosi, Nicole V.T.: The Role of Nationalist Narratives and Myths in the Changing Dynamics of Mobility Between Ukraine and its Western Neighbours.</i>	123
<i>Kóródi Tibor – Siskáné Szilasi Beáta: A XXI. századi magyar populáció migrációs szándékának térbeli vizsgálata</i>	134
<i>Kovály Katalin: A Csehországba irányuló ukrán munkaerő-migráció sajátosságai és annak hatása az ukrainai gazdaságra</i>	142
<i>Lőrincz András – Prieger Adrienn: A szíriai menekültek társadalmi és jogi hatásai Délkelet-Anatoliára</i>	150
<i>Molnár D. István: A városi lakosság számának változása Kárpátalján az ezredfordulót követően (2001–2015)</i>	158
<i>Молнар Й.Й.: Національна ідентичність нащадків етнічно змішаних (українсько-угорських) закарпатських родин за даними перепису населення та анкетного опитування</i>	166
<i>Немецъ Л.М. – Сегида К.Ю. – Гусева Н.В. – Барило І.М.: Особливості одно- та двоцентричних моделей просторового розвитку територій (на прикладі Харківської та Полтавської областей)</i>	175
<i>Pásztor István Zoltán – Péntes János: A cigányság területi viszonyai és az etnikai csere folyamata Magyarországon</i>	181
<i>Підгрушній Г.П.: Динаміка мережі міських поселень України та проблеми удосконалення просторової організації суспільства</i>	189
<i>Seres Attila: Az 1930. évi romániai népszámlálás etnikai kimutatásainak interpretációi</i>	195
<i>Sipos, Anna Magdolna: Ranking of Geography Periodicals Based on International Rating Systems</i>	203
<i>Siskáné Szilasi Beáta – Kóródi Tibor – Vadnai Péter: Menni vagy maradni? Egyetemisták kivándorlási szándékának statisztikai vizsgálata</i>	211
<i>Süli-Zakar István – Pálóczi Ágnes – Kóti Tibor: A magyarországi cigányság integrációjának társadalomföldrajzi alapjai</i>	218
<i>Szónokyné Ancsin Gabriella: A népesség öregedésének vizsgálata</i>	228
<i>Tátrai, Patrik: Changing ethnic geography and changing assimilation patterns in the Nitra district, Slovakia</i>	236
<i>Tolnai Gábor: Színváltás? A budapesti átmeneti zóna déli, duna-parti részének átalakulása</i>	244
<i>Gazdaságföldrajz / Економічна географія / Economic Geography</i>	251
<i>Bajor Tibor: Kárpátalja közlekedéslgisztikai rendszere</i>	252

<i>Berki Márton</i> : A posztfordista átmenet sajátosságai Kelet-Közép-Európában – Tőkefelhalmozási rezsimváltások a francia Regulációs Iskola politikai gazdaságtani megközelítésében	259
<i>Kozma Gábor</i> : A sporttal foglalkozó társas vállalkozások települési jellemzői Magyarországon	268
<i>Сеньків М.І.</i> : Суспільно-географічний аналіз розподільчої логістики товарних потоків у Західному регіоні України	276
<i>Смочко Н.М.</i> : Промислові (індустріальні) парки типу «Greenfield» як інноваційні територіальні моноутворення.....	281
<i>Zsótér, Brigitta – Karácsonyi, László</i> : Population’s Satisfaction Survey Related to the Investments in Tápé (2004–2014).....	286
<i>Régiók és határok / Регіони та кордони / Regions and Borders</i>	294
<i>Benedek József – Kocziszky György</i> : Területi folyamatok a Kárpát-medencében.....	295
<i>Дністрянський М.С.</i> : Територіально-політична ситуація в південних і східних макрорайонах України в контексті проблем національної безпеки	307
<i>Fejes Norbert</i> : A külkereskedelem szerepének értékelése Kárpátalja gazdaságának növekedésében.....	315
<i>Hajdú Zoltán</i> : A déli magyar államhatárok funkcionális kihívásai, 2014–2015	328
<i>Izsák Éva – Csébi Márk – Vanyúr Blanka</i> : A migránskrízis vizsgálata a budapesti városi térben és a déli országrész virtuális terében.....	335
<i>Janek István</i> : Csehszlovák–magyar diplomáciai tárgyalások a lakosságcseréről 1945–46-ban és annak következményei a népeiségre	342
<i>Koltai Zoltán – Zádori Iván</i> : A legsikeresebbnek vélt magyarországi lakóhelyek	350
<i>Корома Н.С.</i> : Проблема ідентичності в Балто-Чорноморському просторі.....	358
<i>Miklós, László – Izakovičová, Zita – Špinerová, Anna</i> : The boundaries in the landscape.....	362
<i>Nagy, Miklós Mihály</i> : Територіально-політична ситуація в південних і східних макрорайонах України в контексті проблем національної безпеки	372
<i>Patay Tünde</i> : A migrációs kihívások és megoldások regionális sajátosságai.....	380

<i>Patkós Csaba</i> : Homeopátiás vidékfejlesztés: LEADER akciócsoportok Kelet-Közép-Európában	388
<i>Pólin Lénárd</i> : Vidékföldrajzi vizsgálatok a Beregszászi járás területén	394
<i>Rác Szilárd</i> : A magyar–horvát határon átnyúló együttműködések sajátosságai és térszerkezeti alapjai	401
<i>Réti Tamás</i> : Határrégiók, befektetések, növekedési esélyek Kelet-Közép-Európában	409
<i>Sarnyai Csaba Máté – Pap Tibor – Bozsó Péter</i> : Az EU, mint 'puha birodalom' és a nyugat-balkáni nemzetépítések	416
<i>Suti Zoltán</i> : Határok nélkül a hétháton át	424
<i>Szabó, Lajos</i> : The Multicriteria Evaluation Method of Branch Lines	432
<i>Szabó, Renáta – Nemerényi, Zsombor</i> : The Cartographic Background of the National Atlas of Hungary	440
<i>Tőkés Tibor</i> : A modern francia területfejlesztés első időszaka 1945–1963	446
<i>Тимошенко В.В.</i> : Чинники формування сецесіонізму в Центральній Європі	454
<i>Verrasztó, Zoltán</i> : Society and its Environment	458
Turizmus / Туризм / Tourism	466
<i>Bácskainé Pristyák Erika</i> : Várható tendenciák a külterületek turisztikai hasznosítási lehetőségeiben, tanyás területek példáját kiemelve	467
<i>Czinke Réka – Benkhard Borbála</i> : Kastélyturizmus – a név kötelez?	475
<i>Drotár Nikolett – Hanusz Árpád</i> : A falusi turizmus szerepe a vidékfejlesztésben	482
<i>Дук Н.М. – Суматохіна І.М.</i> : Індустріальна спадщина як елемент рекреаційного потенціалу промислових регіонів	491
<i>Ficsór Kitti – Benkhard Borbála</i> : Tematikus út, mint szemléletformáló és vidékfejlesztő turisztikai termék a Bükkalján	495
<i>Gyuricza László – Nagy Orsolya – Péterfi Judit</i> : Utazási szokások és nemzeti identitás összefüggései felmérés székelyföldi, kárpátaljai és muravidéki diákok körében	502
<i>Horváth Zoltán – Köbli Ádám</i> : Az együttműködés lehetőségei és kockázatai két szomszédos fürdőváros példáján	511
<i>Izsák Tibor</i> : A falusi turizmus fejlődésének problémái Kárpátalján, Vári település példáján	519
<i>Ляшук М.М. – Ляшук О.С.</i> : Природні передумови функціонування готельно-ресторанного господарства Волинської області	525

<i>Nagy Orsolya – Nagy István – Gyuricza László: Méhtherápiás házak, mint turisztikai vonzerő Kárpátalján.....</i>	528
<i>Sass Enikő – Bártfai Endre György: Bortermelés kárpátalján és az ezzel összefüggő turisztikai lehetőségek.....</i>	535
<i>Смирнов І.Г. – Мішеніна Н.О. – Бондарчук Ю.С.: Геологістична організація туристичного простору (на прикладі сакрального туризму)</i>	543
<i>Смирнов І.Г. – Мішеніна Н.О. – Бондарчук Ю.С.: Концептуальні основи геологістичної організації туристичного простору міста (на засадах сталого розвитку).....</i>	551
<i>Єрко І.В.: Культурно-дозвіллева діяльність Волинської області як складова розвитку туризму регіону.....</i>	555
<i>Környezeti problémák / Проблеми довкілля / Environmental Problems</i>	562
<i>Berki Imre – Teleki Balázs – Zagyvai Gergely: A légszennyezés, a klímaváltozás és az invázió együttes hatása erdeinkre</i>	563
<i>Csoma Zoltán – Hadnagy István – Csoma Zsuzsanna – Bondarcsuk Tatjana – Balog Nóra: Esszenciális mikroelemek felvehető mennyiségének területi eloszlása Kárpátalja mezőgazdasági területeinek talajaiban.....</i>	570
<i>Лісовський С.А. – Маруняк Є.О. – Чехній В.М.: Конфлікти, що виникають у процесі створення заповідних територій та шляхи їх вирішення</i>	578
<i>Мельничук А.Л. – Денисенко О.О. – Гнатюк О.М.: Природно-техногенна безпека України та її регіонів: основні напрями до вдосконалення управлінського механізму</i>	587
<i>Mika, János: Environment in the UN Sustainable Development Goals (2016–2030) with a Comparison to Official Indicators in Hungary</i>	591
<i>Németh Róbert: Társadalom és környezete a geoinformatikus szemével</i>	600
<i>Simonyi, Péter: Interpretation of Sustainable Development in Terms of Geography</i>	608
<i>Vince Tímea – Szabó György: A nehézfémek vertikális megoszlása Beregszász talajaiban</i>	616

AZ ÁLLAMI NYELVPOLITIKA ALAPJAIRÓL SZÓLÓ UKRAJNAI TÖRVÉNY DEMOGRÁFIAI HÁTTERE

CSEERNICKSKÓ ISTVÁN

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
csernicko.istvan@kmf.uz.ua

Резюме

ДЕМОГРАФІЧНІ ОСНОВИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ»

Черничко С.

У статті розглядаються демографічні основи Закону України «Про засади державної мовної політики». На основі даних Всеукраїнського перепису населення України 2001 року описується двомовність населення України, аналізується поширення 18 мов, яким мовний закон надає статус регіональних мов та мов меншин на рівні областей, районів та населених пунктів.

Ключові слова: мовний закон, перепис населення, рідна мова

2012. július 3-án szavazta meg Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa az „Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól” című, nyelvtörvényként emlegetett jogszabályt, mely 2012. augusztus 10-én lépett hatályba.¹ Az alábbiakban négy szempontból vizsgáljuk meg a nyelvtörvény demográfiai hátterét a 2001-es ukrajnai népszámlálás hivatalos adataira alapozva.

Azért van módunk a nyelvtörvény demográfiai hátterének elemzésére, mert a nyelvtörvény kötelezte a Központi Statisztikai Hivatalt, hogy biztosítsa a népszámlálás anyanyelvi adataihoz való hozzáférést. Ezek az adatok a hivatalos honlapján megyei, járási és települési szinten is elérhetők.² A tanulmányban ezeket az adatokat használtuk forrásként.

1. Kétnyelvű-e az ország?

Az új nyelvtörvény elfogadásának szükségességét részben azzal indokolták, hogy az alkotmány és a nyelvtörvény egynyelvűként határozza meg Ukrajnát, miközben az országot valójában a kétnyelvűség jellemzi. Számos szakértő egyetért azzal, hogy két nyelv uralja a nyelvhasználati szinterek legnagyobb részét: az ukrán és az orosz (pl. Bilaniuk 2010, 109 p.; Bowring 2014, 70 p.).

Mindezt a népszámlálási adatok is alátámasztják. A census adatai alapján Ukrajna lakosságának 56,84%-a anyanyelvén kívül még legalább egy nyelven „szabadon beszél” (вільно володіє). Ez az arány a városban élők körében 63,23%, a falusi lakosok között 43,92% (Lozyns'kyi 2008, 246 p.). Mivel az adatok között a

¹ Закон України „Про засади державної мовної політики”. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> (2016.1.19.).

² <http://www.ukrcensus.gov.ua/ukr/notice/news.php?type=2&id1=21> (2016.1.19.).

csecsemők és az aggastyánok nyelvtudása is szerepel, Lozyns'kyi (2008, 254 p.) becslései szerint a felnőtt népesség 80%-a beszélt anyanyelve mellett még (legalább) egy nyelvet szabadon.

Az ország lakosságának 87,84%-a beszélt ukránul, 67,71%-a pedig oroszul 2001-ben (1. táblázat). Az orosz nemzetiségűek 58,76%-a rendelkezett ukrán nyelvtudással, az ukránoknak pedig az 58,07%-a tudott oroszul a census adatai szerint (Lozyns'kyi 2008, 202, 216 p.).

1. táblázat

Az ukrán és az orosz nyelvet „szabadon beszélők” száma és aránya Ukrajnában a 2001-es census adatai alapján

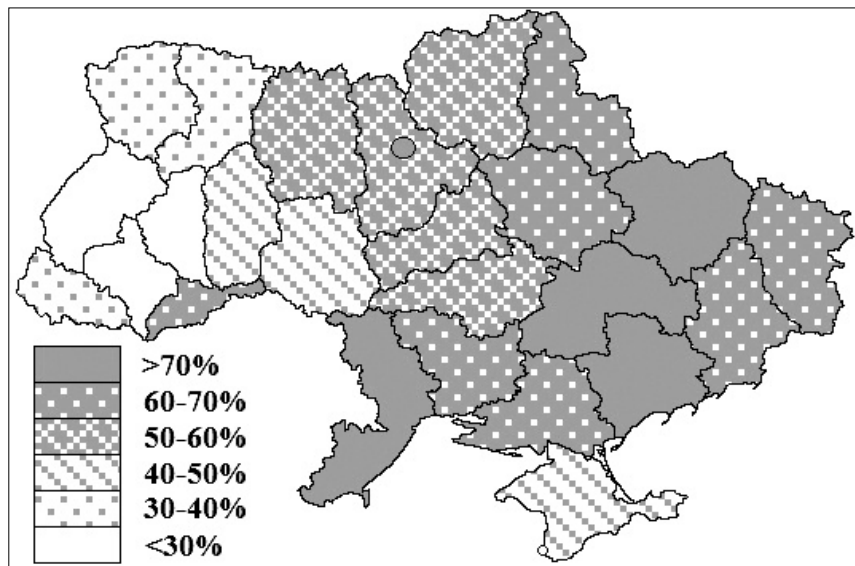
fő	beszél ukránul		beszél oroszul		
	az összlakosság %-ában	fő	az összlakosság %-ában	fő	
összesen	42.374.848	87,84	31.698.051	67,71	
ebből	anyanyelvként	32.577.468	67,53	14.273.670	29,59
	másodnyelvként	9.797.380	20,31	17.424.381	36,12

Forrás: Lozyns'kyi 2008, 199–200; 214–215 p.

Több az anyanyelvük mellett még egy nyelvet (rendszerint az ukránt) beszélők aránya az ország keleti (főként oroszok lakta) területein, mint a (túlnyomórészt ukrán) nyugati végeken (1. ábra).

1. ábra

Az anyanyelvük mellett még (legalább) egy nyelvet „szabadon beszélők” aránya Ukrajnában a 2001-es census adatai alapján³

Forrás: Lozyns'kyi 2008, 246. p.

³Az 1., 4. és 5. ábra térképét Molnár József, a 2. és 6. ábrán látható térképeket pedig Molnár D. István készítette.

2. Az új nyelvtörvény hatálya szélesebb kört érint, mint a nyelvhasználatot érintő korábbi jogszabályok

Ukrajnában az új nyelvtörvény elfogadásáig alapvetően az 1989-ben megszavazott nyelvtörvény⁴, a nemzeti kisebbségekről hozott 1992-es jogszabály⁵, valamint a regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartájának ratifikálásáról szóló 2003-as törvény⁶ rendelkezett közvetlenül a nyelvek használatáról. Ezek a törvények az ország nemzeti kisebbségeinek nyelveire terjednek ki. A 2012-es nyelvtörvény ezekkel szemben a törvények hatálya alá vont nyelvek anyanyelvi beszélőinek jogait határozza meg. A különbség lényeges. Ukrajnában ugyanis jelentős eltérés van a lakosság nemzetiségi és anyanyelvi összetétele között. Amint az a 2. táblázatból is látható, a népszámlálás során nagyobb arányban vallották magukat ukrán nemzetiségűnek, mint ukrán anyanyelvűnek. 2001-ben nemzetiségi alapon Ukrajna polgárainak 22,18%-a (10.699.209 fő), anyanyelv szerint viszont 32,47%-a (15.663.434 személy) tartozott a kisebbségek közé. Azzal tehát, hogy az új nyelvtörvény nem a nemzeti kisebbségek nyelveit védi, hanem a regionális vagy kisebbségi nyelveket anyanyelvként beszélő polgárok nyelvi jogait, egyértelműen jóval szélesebb körre terjed ki a hatálya.

A nyelvtörvény 7. cikkely 2. része megnevezi azt a 18 nyelvet, melyek a hatálya alá tartoznak: orosz, belarusz, bolgár, örmény, gagauz, jiddis, krími tatár, moldáv, német, (új)görög, lengyel, roma, román, szlovák, magyar, ruszin, karaim és krimcsak. Ezeket a nyelveket „regionális vagy kisebbségi nyelvek”-ként határozza meg. Más nyelvek nem rendelkezhetnek ezzel a státussal. A 18 regionális vagy kisebbségi nyelv anyanyelvi beszélőinek száma a 2001-es census adatai alapján összesen 15.318.855 fő volt, s ezzel Ukrajna lakosságának 31,75%-át tették ki. Azoknak a nyelvi kisebbségeknek a nyelvi jogait (akik az ország lakosságának 0,3%-át alkotják), melyek anyanyelve nem tartozik az állami nyelvpolitika alapjairól szóló jogszabály hatálya alá, Ukrajna nemzeti kisebbségeiről hozott törvénye védelmezi.

2. táblázat

Ukrajna lakossága nemzetiség és anyanyelv szerint

	nemzetiség		anyanyelv	
	fő	%	fő	%
ukrán	37 531 510	77,80018	32 570 743	67,51686
orosz	8 334 141	17,27609	14 273 670	29,58831
belarusz	275 763	0,57164	56 249	0,11660
moldáv	258 619	0,53610	185 032	0,38356
krími tatár	248 193	0,51449	231 382	0,47964

⁴ Закон України про мови в Українській РСР. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/8312-11> (2016.1.19.).

⁵ Закон України про національні меншини в Україні. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2494-12> (2016.1.19.).

⁶ Закон України „Про ратифікацію європейської хартії регіональних мов або мов меншин.” <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/802-15> (2015.6.25.).

A 2. táblázat folytatása

bolgár	204 574	0,42407	134 396	0,27859
magyar	156 566	0,32455	161 618	0,33502
román	150 989	0,31299	142 671	0,29575
lengyel	144 130	0,29877	19 195	0,03979
zsidó (jiddis)	103 591	0,21474	3 307	0,00686
örmény	99 894	0,20707	51 847	0,10748
(új)görög	91 548	0,18977	6 029	0,01250
cigány (roma)	47 587	0,09864	22 603	0,04685
német	33 302	0,06903	4 206	0,00872
gagauz	31 923	0,06617	23 765	0,04926
szlovák	6 397	0,01326	2 768	0,00574
karaim	1196	0,00248	96	0,00020
krimcsak	406	0,00084	21	0,00004
ruszin	10 183	0,02111	6725	0,01394
egyéb	510 390	1,05800	143 142	0,29672
nem adta meg	–	–	201 437	0,41756
Ukrajna	48 240 902	100	48 240 902	100

Forrás: a 2001-es census adatai alapján

3. A nyelvtörvény az orosz nyelvnek kedvez, és háttérbe szorítja az ukrán nyelvet

A 2012-ben elfogadott nyelvtörvény – Ukrajna Alkotmánya⁷ 10. cikkelyének az első részével összhangban – egyetlen államnyelvként az ukránt határozza meg. Az alaptörvény említett cikkelyének az Alkotmánybíróság által kiadott hivatalos értelmezése szerint⁸ az államnyelv (державна мова) egyben hivatalos nyelv (офіційна мова) is Ukrajnában. Ugyanakkor az a tény – állapítja meg az említett alkotmánybírósági állásfoglalás –, hogy az országnak csupán egyetlen államnyelve van, nem jelenti azt, hogy csak és kizárólag az ukrán nyelv használható hivatalos nyelvi funkcióban. Ennek megfelelően az új nyelvtörvény bizonyos feltételek esetén lehetővé teszi a kisebbségi nyelvek hivatalos használatát. Egyes jogokat a helyi hatalmi szerveknek kötelezően és automatikusan biztosítaniuk kell azoknak a közigazgatási egységeknek a területén, ahol a törvényben felsorolt 18 nyelv közül egy (vagy több) anyanyelvi beszélőinek aránya eléri a 10%-ot (Tóth–Csernicskó 2014, 16–18 p.).

Bár országosan az orosz anyanyelvűek aránya 29,5% (2. táblázat), a jogszabály alkalmazását csak megyei, járási és települési szinten írja elő a törvény. Hiába haladja meg tehát jelentősen az orosz anyanyelvűek aránya a 10%-ot Ukrajnában, országos szinten csak egy államnyelv és hivatalos nyelv van: az ukrán.

⁷Конституція України. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (2015.2.9).

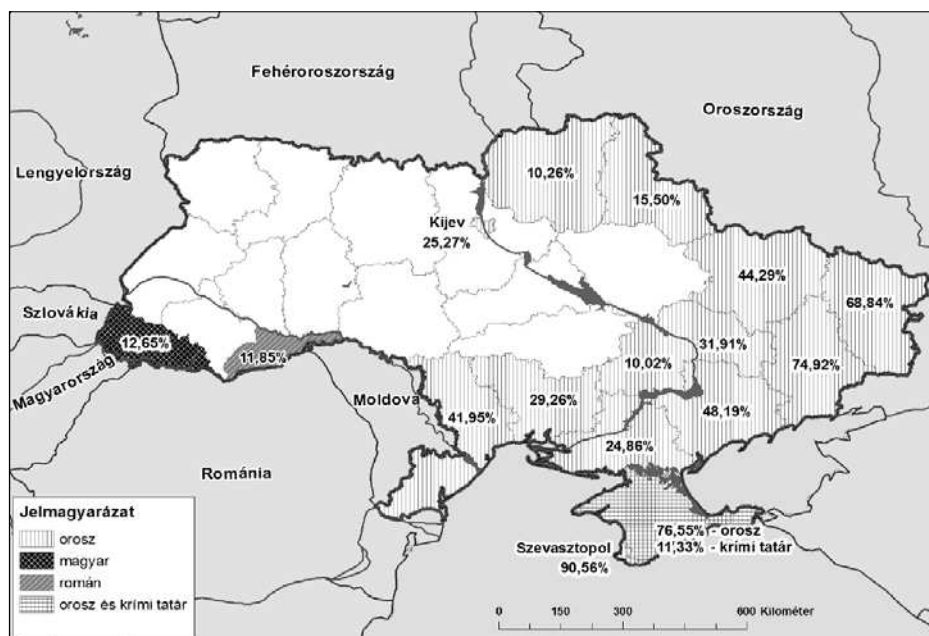
⁸Рішення Конституційного Суду України № 10-рп/99 від 14.12.1999 р. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99> (2015.2.9).

Az azonban kétségtelen tény, hogy az orosz anyanyelvűek élhetnek a legtöbb közigazgatási egység területén azzal a lehetőséggel, hogy anyanyelvük regionális szinten hivatalos nyelvként használhatóvá válik.

A legutóbbi census idején Ukrajna közigazgatásilag 27 adminisztratív egységre oszlott (24 megye, Kijev főváros, a Krími Autonóm Köztársaság és annak fővárosa, Szevasztopol). A 24 megyéből (область) 11-ben haladta meg az orosz anyanyelvűek aránya a 10%-ot. Emellett Kijevben és Szevasztopolban szintén magasabb volt az orosz ajkúak aránya 10%-nál. A Krími Autonóm Köztársaságban az orosz és a krími tatár anyanyelvűeké egyaránt több volt, mint 10%. Csernyivci megyében a román beszélői érték el a 10%-os küszöböt. A magyar anyanyelvűek aránya Kárpátalján csaknem 13%-ot tett ki (2. ábra).

2. ábra

Regionális vagy kisebbségi nyelvek Ukrajnában a megyék szintjén a 2001-es census hivatalos adatai alapján

Le kell azonban szögeznünk, hogy nem azért válik jóval több régióban a hivatalokban is használhatóvá az orosz nyelv a többi nyelvhez képest, mert a jogszabály alkotói kivételeznek vele. Ennek – amint azt a 2. ábrán és a 3. táblázatban láthatjuk – megvan a demográfiai háttere. Nemzetiségi szempontból ugyanis az összes kisebbségi állampolgár 77,89%-a orosz nemzetiségű. Anyanyelv alapján még magasabb az oroszok aránya a kisebbségek körében: 91,13%. Jól látható tehát, hogy Ukrajnában a kisebbségi kérdés csaknem egyet jelent az orosz közösség ügyével, az oroszok mellett a többi etnikai vagy nyelvi csoport súlya nem számottevő.

3. táblázat

Ukrajna kisebbségi (nem ukrán nemzetiségű) polgárai nemzetiség és anyanyelv alapján a 2001-es népszámlálás adatai szerint

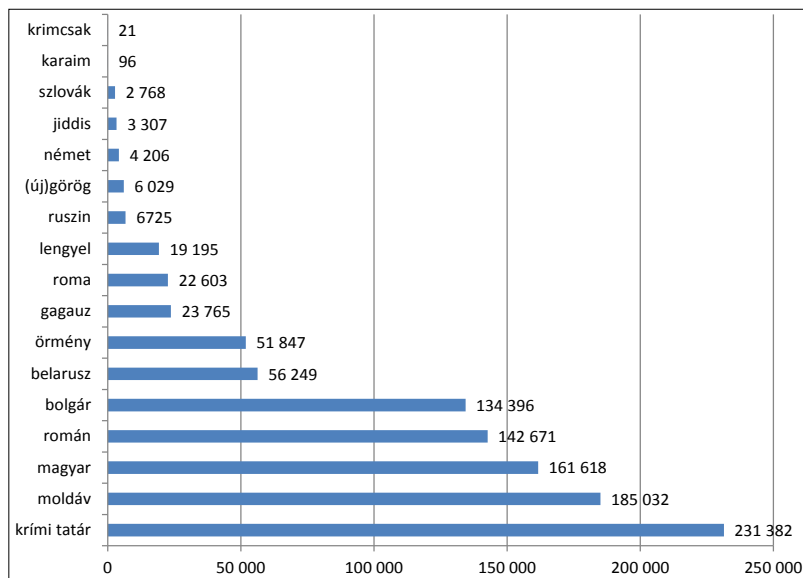
kisebbséghez tartozik	fő (%)	ebből:	fő	az összlakosság %-ában	a kisebbségek %-ában
nemzetiség szerint	10.699.209 (22,18%)	Orosz	8.334.141	17,28	77,89
		Egyéb	2.365.068	4,90	22,11
anyanyelv	15.663.434 (32,47%)	Orosz	14.273.670	29,59	91,13
		Egyéb	1.389.764	2,88	8,87

4. A jogszabály csak az orosz nyelvnek kedvez, más nyelvek beszélői semmit sem profitálhatnak belőle

A nyelvtörvény egymástól nagyon eltérő számú és helyzetű nyelvi közösségre terjed ki. Amint fentebb láttuk, az orosz ajkúak csoportja jelentős mértékben kiemelkedik a többi nyelvi közösség közül. Ám a többi, nem orosz anyanyelvű nyelvi kisebbség között is jelentős eltérések vannak számosságukat, illetve nyelvüknek a nyilvános közéletben, az oktatásban, a kultúrában történő használatát tekintve egyaránt. Csupán a krími tatár anyanyelvűek száma haladta meg a 200 ezer főt, és mindössze a moldáv, a román, a magyar és a bolgár anyanyelvi beszélői érték el a 100 ezres létszámot. A karaimot és krimcsakot anyanyelvként beszélők száma 100-nál kevesebb volt (3. ábra).

3. ábra

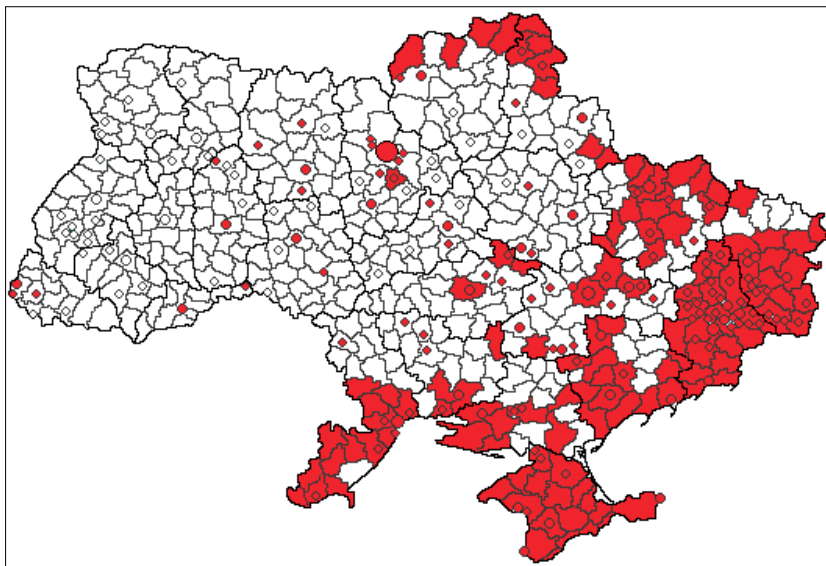
A nyelvtörvény által regionális vagy kisebbségi nyelvnek minősített nyelvek anyanyelvi beszélőinek száma a 2001-es census adatai alapján (az orosz anyanyelvűek nélkül)

Ha nem csupán a megyék, hanem a járások (район) és a járási jogú városok (місто обласного підпорядкування) szintjén is megvizsgáljuk, hogy mely nyelvek beszélői érik el a nyelvi jogok érvényesítéséhez szükséges 10%-os küszöböt, azt láthatjuk, hogy az orosz anyanyelvűek aránya számos járásban és városban teszi ki a lakosság legalább egytizedét (4. ábra).

4. ábra

Azok a járások és járási jogú városok, ahol az orosz anyanyelvűek elérik a 10%-os küszöböt

Forrás: a 2001-es census adatai alapján

Ám az 5. ábrán az is látszik, hogy az orosz mellett egyes járásokban a bolgár, a gagauz, a krími tatár, a magyar, a román és a moldáv anyanyelvi beszélői is elérik a nyelvtörvényben rögzített demográfiai küszöböt. A bolgár anyanyelvi beszélői 7, a krími tatáré 15, a gagauzé 1, a moldáv 8, a románé 7 járás területén érik el a 10%-os arányt; a magyar anyanyelvűek 4 járásban és egy járási jogú városban alkotják a népesség legalább tizedét.

5. ábra

Azok a járáások és járási jogú városok, ahol egyes regionális vagy kisebbségi nyelvek anyanyelvi beszélőinek aránya eléri a 10%-os küszöböt

Forrás: a 2001-es census adatai alapján

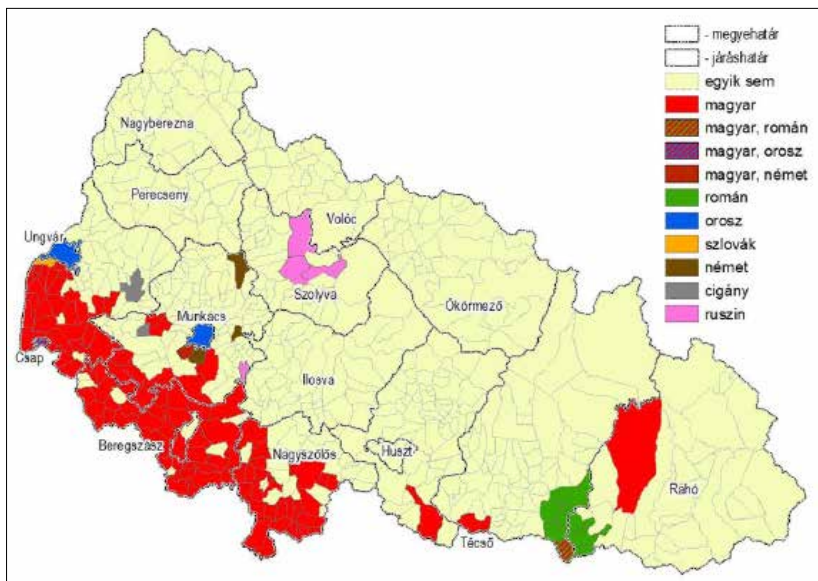
Nem kizárólag az orosz anyanyelvűek számára nyújt nyelvi jogokat a 2012-es nyelvtörvény. Még inkább nyilvánvalóvá válik ez az állítás, ha települési szinten vizsgáljuk meg a népszámlálási adatokat. Arra nyilván nincs mód, hogy Ukrajna minden településére kiterjedően megtegyük ezt, ám Kárpátalja példájával igazolható ez az állítás.

A régió területén a nyelvtörvényben megnevezett 18 regionális vagy kisebbségi nyelv közül 7 anyanyelvi beszélőinek aránya éri el a 10%-ot legalább egy helyi önkormányzat területén. A román anyanyelvűek aránya 2 járásban (Técsői, Rahói), illetve 7 helyi önkormányzat (Bila Cerkva, Vodicja, Hlibokij Potyik, Szerednye Vogyane, Gyibrova, Aknaszlatina és Topcsinó) területén (összességében 10 helységben) éri el a jogszabályban megszabott határt. 3 városban (Ungvár, Munkács és Csap) az orosz ajkúak aránya is eléri a törvényben meghatározott arányszámot. A szlovák anyanyelvűek aránya mindössze az ungvári járási Ördarma községben éri el a jogszabály által meghatározott minimális arányt. A németet anyanyelvként beszélők aránya csupán 2 községi tanács területén (Alsőschönborn és Pósháza) haladja meg a 10%-ot. Az ungvári járási Szerednyén és a munkácsi járási Domboki községben a cigány (roma) nyelvet anyanyelvnek valló lakosok aránya magasabb, mint 10%. 2 helyi önkormányzat (Hánykovica és Nelipino) területén a ruszin anyanyelvűek aránya is legalább 10%-os.

A megyei szint mellett a magyar anyanyelvűek aránya 4 járásban (Bereg-szászi, Munkácsi, Nagyszőlősi és Ungvári), 2 megyei alárendeltségű városban (Bereg-szász, Csap), 2 járási székhelyen (Nagyszőlős, Técső), valamint 69 falusi, nagyközségi önkormányzat területén éri el a 10%-os arányt (6. ábra).

6. ábra

Azok a települések, amelyek területén egy (vagy több) regionális vagy kisebbségi nyelv anyanyelvi beszélőinek aránya eléri a 10%-ot

Forrás: a 2001-es census adatai alapján

Összefoglalás

Tanulmányunkban az állami nyelvpolitika alapjairól szóló ukrainai törvény-nyel kapcsolatos négy kérdést vizsgáltunk meg. A felvetett kérdések megválaszolásához a független Ukrajna történetének első és mindeddig egyetlen, 2001-ben lebonyolított népszámlálásának adatait használtuk fel. A hivatalos demográfiai adatok alapján megállapítottuk, hogy Ukrajnában széles körben elterjedt a két-nyelvűség. Igazoltuk, hogy a 2012-ben elfogadott új nyelvtörvény hatálya az állampolgárok szélesebb körére terjed ki, mint a nyelvhasználatot korábban szabályozó ukrainai törvények.

A 2012-es nyelvtörvény elfogadását megelőző években a szociolingvisztikai és szociológiai kutatások eredményei arra utaltak, hogy reális esély van a nyelvi kérdés olyan kompromisszumos rendezésére, amely az ukránt tartja meg egyetlen államnyelvként, és az ország bizonyos területein egyes nyelvek regionálisan hivatalos nyelvi státuszt kaphatnak (Besters-Dilger ed. 2009, Maiboroda et al eds. 2008). Az állami nyelvpolitika alapjairól címmel megszavazott törvény épp ezt a kompromisszumos megoldást kodifikálta: országos szinten az ukrán maradt az

egyetlen államnyelv és hivatalos nyelv. Más nyelvek csupán egyes megyék, járá-sok, települések szintjén váltak használhatóvá az állami és önkormányzati hiva-talokban.

Beigazolódott ugyanakkor, hogy az orosz anyanyelvűek sokkal több régióban használhatják anyanyelvüket hivatalos helyzetekben, mint más nyelvek hordozói. Az is kiderült azonban, hogy ennek megvan a demográfiai háttere: az orosz nyelv jóval elterjedtebb Ukrajnában, mint a törvény hatálya alá sorolt más kisebbségi nyelvek.

A népszámlálási adatok mélyebb, járási és települési szintű elemzése révén az is kiderül, hogy a nyelvtörvényben meghatározott 10%-os demográfiai küszöb révén az orosz mellett más kisebbségi nyelvek is használhatóvá válhatnak hiva-talos funkciókban. Kárpátalján például a nyelvtörvényben említett 18 regionális vagy kisebbségi nyelv közül 7 anyanyelvi beszélői érik el a 10%-os demográfiai küszöböt legalább egy településen.

Irodalom

1. Besters-Dilger, J. ed. 2009. Language policy and language situation in Ukraine: Analysis and recommendations. Frankfurt am Main, Peter Lang. 396 p.
2. Bilaniuk, L. 2010. Language in the balance: the politics of non-accommodation on bilingual Ukrainian–Russian television shows. In: *International Journal of the Sociology of Language* 201. pp. 105–133.
3. Bowring, B. 2014. The Russian Language in Ukraine: Complicit in Genocide, or Victim of State-building? In: L. Ryazanova-Clarce ed. *The Russian Language Outside the Nation*. Edingurgh, Edingurgh University Press. pp. 56–78.
4. Lozyns'kyi, R. (Лозинський Р.) 2008. Мовна ситуація в Україні. Львів, Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 502 p.
5. Maiboroda, O. (Майборода О.) et al eds. 2008. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. Київ, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України. 397 p.
6. Tóth M. – Csernicskó I. 2014. Tudományos-gyakorlati kommentár Ukrajná-nak az állami nyelvpolitika alapjairól szóló törvényéhez. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó. 140 p.

Наукове видання

**Соціально-географічні виклики в Східно-Центральній Європі
на початку XXI століття і пошуки адекватних відповідей**

Редакційна колегія:

*Бергхауер О., Вінце Т., Генці Ш., Дністрянський М., Іжак Т., Молнар Й.,
Молнар Д. С., Папп Г., Фодор Д., Шаш Е., Якоб Н.*

Верстка: *Товтін В.*

Дизайн: *Молнар Д. С.*

Підписано до друку 04.03.2016 р. Гарнітура Таймс.
Ум.друк.арк. 50,7. Формат 70х100/16. Тираж 250 прим.

Оригінал-макет виготовлено та віддруковано: ТОВ «РІК-У»

88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Т 32 Соціально-географічні виклики в Східно-Центральній Європі на початку XXI століття і пошуки адекватних відповідей / матеріали міжнародної наукової географічної конференції у м.Берегове, 31 березня – 1 квітня 2016 р. – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2016. – 628 с.

ISBN 978-617-7404-01-8

Збірник включає матеріали міжнародної наукової географічної конференції „Соціально-географічні виклики в Східно-Центральній Європі на початку XXI століття і пошуки адекватних відповідей”, що відбулася 31 березня–1 квітня 2016 р. в м. Берегове.

ББК 65.04(4)
УДК 911.3:300(4)